

מרתן ראש הישיבה, הרב חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל

מתוך "אסופת מערכות", פרשת וירא (עמ' רט"ז – רי"ט)

א. והיא מצער

הנה נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער אמלטה נא שמה הלא מצער היא ותחי נפשי (בראשית יט, כ).

ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, לעולם יחזור אדם וישוב בעיר שישבתה קרובה. שמתוך שישבתה קרובה, עוונותיה מועטין. שנאמר: 'הנה נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער וגו' – מאי 'קרובה' כו'. אלא מתוך שישבתה קרובה, עוונותיה מוצערין (שבת י:).

פשוטן של דברים, שמתוך שישבתה קרובה "לא נתמלאה סאתה עדיין" (רש"י, וראה גם תרגום יוב"ע) ואינה ראויה עדיין לגזר הדין הנורא (והשוה לרש"י לעיל טו, טז ד"ה כ). אלא שאם כן, יש בדברים משום קריאת תגר על גזר דינה של ההשגחה העליונה, שקדמה וחתמה דנה של צוער לכליה.

ובדעתנו להצביע על נקודת עומק נפלאה, הגנוזה בסגוריה זו.

ב. מושב לצים

מן היסודות שהורונו בעלי מחשבה, שמעשיו של אדם מטביעין חותמן, לטוב או למוטב, לא לבד על עצמו ועל נפשו, אלא אף על מקומו. שמצינו קדושה שנתפסת במקום – והן אלו עשר קדושות שנשנו ריש מסכת כלים. ואף האדם במעשיו, בידו לקדש, או חלילה לסאב, את מקום מושבו. שההשראה הנובעת מפעליו, נתפסת, נספגת ונגבלת בכתלי ביתו. עד אשר הוא גופו הופך להיות מקום של השראת שכינה, או חלילה, להיפך.

ויש שפרנסו בהרגשה נוקבת זו את לשון המשנה:

רבי חנניא בן תרדיון אומר: שנים שיושבין, ואין ביניהן דברי תורה – הרי זה מושב לצים שנאמר (תהלים א, א): "ובמושב לצים לא ישב" (אבות ג, ב).

ויש לתמוה במשנה זו, על התוכן ועל הלשון כאחד. עצם הקביעה ש"שנים שיושבין, ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים", היא קביעה מפליגה. שבטלה, אינה ליצנות.

ולצד זה, יש לעיין בהמשך לשון המשנה, המוכיחה את היותם בכלל "מושב לצים", מן הפסוק "ובמושב לצים לא ישב". והדברים מתמיהים, שהן טרם נמצאה ההוכחה, כי מצבם של שניים אלו, הינו מעמד של "מושב לצים".

וסגנון לשון התנא "ואין ביניהם דברי תורה" – לשון נפעל – אף הוא צריך לפנינו. דמשמע, שאין כאן נידון של בטלנות בעלמא, אלא שאין תורה 'ביניהם'.

וראיתי מי שפירש, שהדברים אמורים, באנשים שאכן שרויים וטרודים בעסק התורה, אבל אין לימודם עולה יפה בידם. האותיות פורחות באויר, בלא דיבוק של הבנה. וככל שהם מנסים להעמיק בהלכה, גוברת הרגשה של חוסר הצלחה.

מצב כזה מוכיח, כי המקום הזה – קרקעו וכתליו – הוא ביסודותיו מקום "מושב לצים". מקום של יציבים ישבו בו והליצו, עד שנספגו דברי הבאי שלהם בכתליו. ואלו פגמו את קדושת המקום וסגולתו, ופסלוהו מלשמש מקום תורה.

ובכך גם מובנת ההוכחה מן המקרא, ד"ובמושב לצים – לא ישב". כי עומק כוונת הכתוב היא, שלא זו בלבד שחברת הליצים ושותפות של הבאי עמהם מזקת, אלא שאף המקום גורם. ואין ראוי לישב, במקום המשמש מקום כינוס ובית ליצים, גם בשעה שהוא פנוי מן הליצנות [ועוד עתידין אנו בע"ה להוסיף בזה דברים, באסופת לפרשת חוקת].

ג. ישיבתה קרובה

ומכללן של דברים, הרינו באים לידי הבנת העמקה, בסניגוריא שסינגר לוט על צוער: "מתוך ישיבתה קרובה – עוונותיה מוצערין".

אדמתן של סדום תמורה אדמה וצבויים, אחיותיה – כבר הספיקו דורות רבים של עוברי עבירה, להטביע בהן את חותמן, ללא תקנה. קרקעם כבר נספג לפני ולפנים בסיאוב זוהמתו של חטא. אבל צוער, עיר חדשה היא. ועוונות יושביה, טרם הצליחו לחרות בה רושם עמוק כולי האי. עדיין לא הספיקו חטאות יושביה, לחרוץ בה חותם עמוק כל כך. אותו המקום – יש לו תקנה עדיין.

ד. מקום תורה

ומרובה מידה טובה. אם עוונות חורתיים השפעתם בסגוליות המקום – לדורות. השפעה והאצלה של מעשה רוחני, והנהגות של תורה וקדושה, על אחת כמה. ומקום שעוסקין בו בתורה, וקול ה' מהדהד בין כתליו – קול ה' בכח נספג ביסודותיו, והוא הופך ונעשה מקום סגולי לכל מבקשי תורה. תורה שקבעה משכנה באתר כלשהו, מקדשתו ומספיגה בו מסגוליותה.

וכשאדם מבקש לו מדור, מוטב שיחזר אחר מקום עתיק יומין. מקום שקול התורה הדהד בין כתליו שנים רבות, ויצר וביצר יסודותיו, והפכם לשמש כלי לקבלת שכינה.

והרינו באים מתוך כך לידי הארת הבנה בדקדוק לשונו של תנא:

אמר רבי יוסי בן קסמא: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד, ונתן לי שלום, והחזרתי לו שלום.

אמר לי רבי, מאיזה מקום אתה. אמרתי לו, מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי, רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו, ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב, אבנים טובות ומרגליות.

אמרתי לו, בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה כו' " (אבות ו, ט)

ויש לדקדק בלשונו של ר' יוסי, שבפתח דבריו, תיאר מקומו והגדירו כ"עיר של חכמים וסופרים". ובסיום דבריו, משויתר על כל הון דעלמא ולא ויתר על מקומו, שיכל לשונו ואמר: "איני דר אלא במקום תורה".

אלא שאותו אדם שביקשו לר' יוסי לבוא לדור ולהשתקע עמו במקומו, הן לא הציע לו כן אלא מחמת חיבת חכמתו של ר' יוסי. וממילא ברור לכל בר דעת, שלא עלה בדעתו להציע לו לעזוב עמלה של תורה, חלף אבנים טובות ומרגליות. אלא שהתאוה להשכין תלמיד חכם בעירו, על מנת שישורה בה משפע שפעת תורתו. וכך ביקש הימנו, שיקבע דירתו בעירו, ויהפכנה אותה עצמה, לעיר של תורה. ואותו כסף וזהב שהעתיר עליו, הן יכול היה לשמשו בתפקיד זה. כי בריבוי ממון, ודאי ניתן להפוך כל עיר, ל"עיר של חכמים וסופרים".

וכלפי התביעה הזו, הן לא יכל רבי יוסי להשיבו: 'איני דר אלא בעיר של חכמים וסופרים'. שלזו עצמה הן נתבקש לברא ולהתקין אותה עיר, ולעשותה אותה עצמה 'עיר של תורה'.

ברם כך השיבו: ודאי עשויים כסף וזהב, למשוך אנשי העיר לדברי תורה, עד כדי הפיכתה לעיר של תורה. אבל כל ממון שבעולם אינו מסוגל להפוך עיר סתם, ל'מקום תורה' – מקום שמרצפותיו וקירות חומותיו, מגובלים בניחוח דורות של עמלי תורה ויגיעיה.

<http://www.kby.org.il/hebrew/torat-yavneh/view.asp?id=5800>